

Bevezető a „Kortárs bűnügyi sorozatok” összeállításához

Az elmúlt bő évtizedben úgy a globális, mint az európai televíziós- és mozgóképes sorozatkultúra robbanásszerű változásokon ment keresztül. A digitális platformok és streaming szolgáltatások forradalma teljesen átalakította a mozgóképes tartalmak készítését, terjesztését és fogyasztását. A „minőségi televízió” – ez a kétezres évek amerikai sorozatkultúrájának felfutásával kapcsolatban használt fogalom mostanra globális jelenségként értelmeződik. Mint azt Imre Anikó kifejtette, a „minőségi televízió” Magyarországon, Kelet-Európában, de Európában is gyakran ellentmondásosnak tűnő, korábban nem is használt kifejezés.¹ A fikciós sorozatgyártás reneszánsza azonban annál inkább érzékelhető jelenség mindenütt a kontinensen.² Jelen összeállításunk a kortárs európai sorozatkultúra újhullámával foglalkozik, és a szeriális elbeszélés (sorozatkultúra), illetve a műfajiság keresztmetszeti elemzési lehetőségeit mutatja be. Lapszámunk egy korábbi *Metropolis*-összeállítás párdarabjaként is értelmezhető (2008/4-es összeállításunk kortárs amerikai tévésorozatokkal foglalkozott, magyar nyelven első között közölve elemzéseket a kétezres évek amerikai „minőségi televíziójáról” és a sorozatok komplex elbeszéléséről). A kortárs európai sorozatkultúra hihetetlenül komplex, bőséges és szervesen kapcsolódik a kortárs globális-transznacionális fikciós tartalomgyártás intézményi és kulturális trendjeibe. Ebből a gazdag, izgalmas és igen népszerű sorozatkultúrából jelen lapszámunkban csak bizonyos trendekre és műfaji variációkra tudjuk felhívni a figyelmet.

Összeállításunk ezért egy kiemelt műfaj, mégpedig a bűnügyi elbeszélés tematikai, műfaji és kulturális változatai mentén kívánja legalább vázlatosan áttekinteni a kortárs minőségi televízió és sorozatkultúra kínálatát. A bűnügyi elbeszélés (bűnügyi filmek és tévésorozatok) mű-

faja mindig is a legnépszerűbb műfajok közé tartozott és tartozik napjainkban is. Lapszámunk a bűnügyi műfaj régiós-kulturális sajátosságait és transznacionális trendjeit, illetve keresztkapcsolatait helyezi az előtérbe. Az összeállításban közölt tanulmányok közös pontja, hogy kiemelten tárgyalják a bűnügyi műfaj(ok)nak az aktuális helyi társadalmi, politikai és kulturális problémák feldolgozásában betöltött szerepét. Külön figyelmet kívánunk szentelni a hazai és régiós trendek vizsgálatának, melynek egyik meghatározó értelmezési kerete a posztoszocialista átmenet.

Az összeállítás első tanulmánya Bánszki Kristóf elemzése a későszocializmus legnépszerűbb hazai bűnügyi sorozata, a *Linda* társadalomképéről. A szöveg részletesen elemzi, hogy a különleges rendőrfigura karaktere és kalandjai milyen módon mutatták be a későkádári évek magyar társadalmát, az átalakuló értékek és normák rendszerét.

A szocializmus és a posztoszocializmus kapcsolatának, a posztoszocialista átalakulás visszasságainak tárgyalása tehát kitüntetett kérdés a kelet-európai sorozatokban és azok értelmezéseiben. „Minden nagy vagyon mögött bűn rejtőzik.” Ez a Balzac-idézet nemcsak a Coppola-féle gengszterfilm-eposz alapjául szolgáló regény, Mario Puzo 1969-ben született műve, *A keresztapa* nyitánya, de a kelet-európai posztoszocialista átalakulással, a régiós új- vagy vadkapitalizmussal kapcsolatban is gyakran előkerülő gondolat. A kapitalizmus és a bűnözés összekapcsolódó fogalmai a krimik jóléti rendszerekkel kapcsolatos társadalomkritikai attitűdjének kérdésére is felhívják a figyelmet. Ez az aspektus jellemző gyakorisággal előkerül a skandináv bűnelbeszélések kapcsán. Az északi krimik, filmek és sorozatok globálisan is egyre népszerűbb és erős adaptációs köröket elindító trendjét sokszor *Nordic noir* névvel ille-

1 Imre Anikó: Minőség és televízió. (ford. Matuska Ágnes) *Apertúra* (2018. tavasz) <https://www.apertura.hu/2018/tavasz/imre-minoseg-es-televizio/>

2 Egy frissen megjelent nemzetközi tanulmánykötet egyenesen az európai fikciós televíziósorozatok reneszánszát emelte a címébe. Barra, Luca – Scaglioni, Massimo (eds.): *A European Television Fiction Renaissance. Premium Production Models and Transnational Circulation*. London – New York: Routledge, 2021.

tik. Összeállításunk következő tanulmánya, Kálai Sándor és Keszeg Anna elemzése ezt a fogalmat, a „Nordic noir” márkajellegét mutatja be számos kortárs film és sorozat példáján keresztül.

Ezt Varga Balázs elemzése követi, amely immáron a kortárs magyar és régiós bűnügyi elbeszélések vizsgálatára vezet át, ám megtartja a társadalmi fókuszot és úgyszintén a szocializmus-posztiszocializmus átmenetének kérdésére figyel. Varga tanulmánya az HBO 2010-es években született kelet-európai bűnügyi sorozatait vizsgálja, hogy a vagyonosodás és a társadalmi átalakulás bűnnel és bűnűgyekkel terhelt és azokhoz kapcsolódó narratíváinak legjellemzőbb, közös pontjait kimutassa.

A következő írás továbbra is a régiós HBO-produkciókkal foglalkozik. Bátor Anna a román *Az árnyak* című sorozatot elemzi, szintén a szocializmus örökségének értelmezése és feldolgozása szempontjából. Bátor a társadalmi-hatalmi viszonyok továbbélésének és újraformálódásának dinamikáit mutatja be a szocialista apafigura régi és új megjelenítéseinek elemzésével.

A lapszám utolsó tanulmánya, Federico Pagello írása kortárs nyugat-európai bűnügyi sorozatok társadalomképével és társadalomkritikus ábrázolásával foglalkozik. Pagello kiemelten figyel a globális-transznacionális hatások kérdésére. Állítása szerint a tanulmányban elemzett sorozatokat, így többek között *A nagy pénzrablás* (*La casa de papel / Money Heist*) című spanyol sorozatot, amely az elmúlt időkben a Netflix egyik legsikeresebb produkciója lett, a globális piaci figyelem és a többek között az antihősöket bemutató amerikai sorozatok hatása jellemzi – miközben élesen reagálnak az Európai Unió válságára és az elmúlt évek során erősödő populizmusra is.

Globális és lokális, helyi és transznacionális, szocializmus és posztiszocializmus, a neoliberális és a populizmus kritikája – az összeállításunkban elemzett sorozatok, illetve a tanulmányok megközelítései véleményünk és reményünk szerint pontosan tükrözik, hogy a kortárs sorozatkultúra miképpen reflektál a társadalmi képzeletvilág és a társadalmi klíma változásaira. Lapszámunk ezeknek a bűnügyi elbeszélések mögött rejlő társadalmi elbeszéléseknek a példáit kívánja megmutatni.

A szerkesztők